

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 66 (1981)
Heft: 17

Artikel: Zaconts patratgs a caschun digl onn dils impedi
Autor: Spescha, Marius
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882245>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 01.04.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Zaconts patratgs a caschun digl onn dils impedi

da Marius Spescha

Igl ei enconuschent a tuts lecturs che l'UNO ha declarau igl onn 1981 sco onn internaziunal dils impedi. Gia avon l'avertura ufficiala han ins fatg en biars gremis, era en Svizra ed en nies cantun, patratgs davart acziuns e lavurs pusseivlas en connex cun la realisaziun da quella idea. El decuors dil temps han ils mieds d'informaziun dau tutta breigia da mussar solidaritad e capientscha pils problems dils impedi. En interpresas da differenta natira han radio, televisiun e pressa schau pronunziar ils impedi sezs lur patratgs, lur sentiments, giavischs e renfatschas alla communitad. Cun acziuns, schizun sur ils cunfins svizzers ora, conform all'idea «internaziunala», han ins mess en moviment roschas da glieud per seprofundar el patertgar e sentir dils impedi.

Tgi ch'enconuscha e lavura di per di cun impedi, ha suenter cuort temps stuiu realisar ch'entginas gruppas d'impedi han capiu da far diever dallas pusseivladads purschidas en quei dialog, autras insumma buc ni mo pauc e cun pign resun.

Per haver ina survesta dils impediments e saver cumparegliar fa ei basegns dad enconuscher las gruppas principalas dad impedi. Igl ei buca pusseivel dad enumerar tut las spartas, quei segiramein buca mo per munconza da plaz, mobein era ord motivs da survesta.

Jeu sesurveschel cheu dad in catalog ch'ins anfla meinsvart era en lavurs scientificas. Denton vi jeu remarcar che quellas ein tuttavia buc'adina secumprovas per quel che lavura ella pratica.

Nus differenziein:

- I. Impedi dils senns, p.ex. tschocs, méts, suords. Cheu anflan ins pliras variantas e cumbinaziuns.
- II. Impedi dil lungatg, p.ex. balbegiaders, sburbatauners.
- III. Impedi da tgierp, p.ex. schirai, era cerebrals, deformai corporalmein, donnegiai entras accidents.
- IV. Impedi spirtalmein, p.ex. debils, imbecils.
- V. Impedi da tenuta, p.ex. difficultus d'educar.
- VI. Impedi tras neurosas e psicosas.

Ei dess aunc beinenqual impediment, ch'ins savess allegar. La damonda ei denton adina co ins capescha igl impediment.

Igl «impediment» dependa decisivamein dallas speranzas che la communitad metta en cumparegl cun las pusseivladads da prestaziun dils impedi visavi alla media dalla populaziun. Ina societad sa, sin fundament da sia relaziun humana, decider cons da ses commembers che untgeschan dalla norma digl esser saun e dalla productivada. Aschia savesen nus era classificar ils impediments suenter auters criteris, sco p.ex.

- Impediments socials
- Impediments corporals e spirtals
- Impediments professionals
- Impediments scolastics

Nossas autoritads publicas, che finanzieschan grondamein instituziuns che lavuran per e cun impedi, drovan per ordinari criteris giuridics e finansials.

Suenter quellas indicaziuns plitost generalas less jeu arrivar al tema principal da mes patratgs. Damai che jeu sefatschentel di per di cun affons e giuvenils impedi spirtalmein, vegnan era las suandontas expectoraziuns a pertuccar tals carstgauns. Quella gruppa quasi emblidada en la gronda activitad dils davos meins ei buca habla da sedefender senza cun l'eloquenza necessaria avon ils mieds d'informaziun. Els san buca formular da maniera capeivla e cun las expressiuns ch'ei basegna quei ch'els sentan e giavischan. Nus stuein denton esser permalai nuotzun ch'igl ei buca schabegiau dapli en tut quellas activitads per nos impedi spirtalmein, schegie ch'ei exista en Svizra in'entira retscha dad uniuns da geniturs. La pratica muossa a nus ch'ina informaziun globala alla televisiun ni al radio sa buca entrar en detagls e sa buca risguardar ils basegns individuals digl impedi e da ses geniturs. Gie, era ils geniturs da nos impedi drovan meinsvart igl agid dalla communitad e quei ei bein in punct ch'ils biars da nus emblidan pil pli en quellas discussiuns.

Co stat ei cugl impedi sez? – Adina puspei astgein nus leger ed udir la pretensiun che mintga carstgaun, era igl impedi spirtalmein, dueigi vegnir acceptaus dalla communitad sco member da cumpleina valeta. Quei ei en sesez fetg legreivel ed ei segir da sustener atras atras. Deplorablamein manegian ins da renconuscher quella pretensiun cun dar als impedi spirtalmein il dretg da saver disponer sez. Cheu stos jeu sedumandar schebein igl esser carstgaun cumpleinamein ei fatg cun disponer sez ni cul desideri leusuenter. Vegn noss'educaziun ad adem-

plir igl essenzial, sche nus restein tier quellas pretensiuns ed emblidein ch'igl esser carstgaun selai realisar mo els pli pigns interess da mintga di a casa, en luvratori, ni ella tgira dalla casa d'affons e spital.

Savens avunda manegian ins da saver promover cun gronds plaidis il decider sez tier impedi spirtalmein. La midada da lur situaziun schai denton en pigns detagls dalla veta quotidiana. Cun ver e sincer succuors educativ anflein nus igl essenzial da nies pensum. Mo sch'ei gartegia a nus da capir nies agen esser human aschia, che era igl impediment ha plaz en nus, anflein nus la via tier igl esser carstgaun digl impedi. Igl impediment spirtal ei ina fuorma da veta humana che pretenda in accumulament permanent dil concarstgaun. Constatar co igl impedi rispunda a nies agid sin sia moda persunala meina nus ad ina meglia capientscha da sia personalitad e da siu svilup. Igl impedi entra in di el mund dils carschi. Tgei munta quei pils geniturs, per vischins e per ils educaturs? Vegnir in carschiu munta en mintga cass sedistaccar. Quei process ei in tagl profund ella veta da mintga carstgaun. Ella veta digl impedi e da ses geniturs peisa quel aunc in bien ton dapli. Nus stuein haver capientscha per quella mumma che pitescha ed ei en tema. Ella ei adina puspei culs patratgs tier siu affon. Tuttina ston ils geniturs empruar d'acceptar il fatg ch'els dattan ordamaun lur affon per ch'el sappi sesviluppar vinavon. La fidonza al concarstgaun che s'occupescha da professiun cun giuvenils meina alla confidonza e schenghegia la segirtad necessaria per il prosperar digl impedi.

L'experiencescha da mintgadi muossa a nus che nus savein buca spitgar dils geniturs ch'els acceptien tuttenina in di lur affon cun siu impediment. Els ston batter cun sesezs di per di e luvrar vi dad els, e tuttina vegn il senn da lur far a sclarir e tschaffar els mo per batterdegls.

En quellas cuortas reflexiuns havein nus constatau, che mo agid vicendeivel, sin fundament da capientscha e confidonza, sa purtar nus en nossa lavur. Era lu astgein nus denton buca emblidar che era nies agid gartegia mo per batterdegls. Tut gl'auter temps essan nus pertscharts che nus restein culponte visavi igl impedi.

Tuttina e precis ord ils motivs suranumni eis ei miu giavisch d'encurir la capientscha, era per ils geniturs dad impedi spirtalmein. Cheu stuein nus denton serestrenscher alla veta d'ordeifer. Tgei sentiments e patratgs ch'ils geniturs sezs fan, savein nus strusch eruir e giudicar. Nus savein constatar ch'ils pli biars geniturs d'affons impedi sesentan isolai e persuls. Mo els han survegniu quella cruscha. Aschia sco lur agen affon ei negin auter impedi. Els drovan pia agid. Ad els fa ei bein, sche concarstgauns enqueran contact cun els, era cun lur affons. Beinenquala

instituziun sefatschenta cugl agid per impedi ed emblida bein savens igl agid e sustegn als geniturs. Tenor miu manegiar eis ei era d'avantatg, sch'ils geniturs emprendan d'enconuscher auters geniturs d'affons impedi. Ulteriurmein san era las differentas uniuns da geniturs gidar ad encurir ina sligiaziun. Aschia san ils geniturs era cumparegliar e sch'ei va bein gidar in l'auter a supportar lur destin.

La lavur dils educaturs e dils concarstgauns en favur dils geniturs ed impedi ha la finamira da mussar vera solidaritad. Quei ei bein parolas che biaras partidas politicas ed era organisaziuns ecclesiasticas lain udir ualti dad ault. Jeu manegel cun «esser solidarics» sviluppar in ligiom intern che ha ina finamira comunabla. Aschia reussescha ei d'alzar l'egliada sur igl agen affon ora. Lu vegn il problem digl impediment generals ed anfla la vera renconuschientscha en nossa societad. Ils geniturs stattan gie era en ina relaziun sociala. Lur sort ei u acceptar la realitad per saver esser libers e ventireivels u viver en profunda consternaziun che lai percorscher zun negin senn da quella situaziun. Segidar cun quels carstgauns duess esser nies pli niebel pensum, quei ei buca dependent da grondas declaraziuns, era sch'ellas vegnan dall'UNO. Jeu sperel d'haver animau enqualin a quella gronda missiun.